

dar doseže v § 2. naznačeni namen. — Če se društvo poprej razide, oziroma če je oblastvo razpusti, pripade vse premoženje „Društvu v pomoč učiteljem, njihovim udovam in sirotam na Kranjskem“ v Ljubljani in za veljavnost sklepa o razhodu društva pri občnem zboru je potreba prisotnosti treh četrtin pravih društvenikov, od katerih morata dve tretjini glasovati za razhod.

- § 25. Ako se društvo razide vsled doseženega svojega namena, preide vse društveno premoženje v oskrbovanje „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“. Pogoji, pod katerimi se bode dovršeni konvikt izročil „Slovenskemu učiteljskemu društvu v Ljubljani“, določili se bodo svoj čas v posebni listini tako, da se ne bode konvikt smel nikoli odtegniti namenu, določenemu v § 2. teh pravil.

Št. 10261

Ustanovitev društva za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani na podstavi teh pravil se ne prepove.

C. kr. deželna vlada za Kranjsko, Ljubljana, dné 17. vel. srpana 1894.

Za c. kr. deželnega predsednika:

Schemerl m. p.

## Deželna učiteljska konferencija v Gorici.\*

(Dalje.)

**K**er je njih morala zložna, se ni čuditi, da so oni doprinašali in še doprinašajo brez strahu, izogibaje se določbam državljanskega zakonika, stvari, ki se zde nam, ki smo vzgojeni na podlagi krščanske morale, neverjetne. Omenili smo že, da v katekizmu teh gospodov nima pomena šesta božja zapoved. Ali je pa to tudi osrečuje? Le berite dotične izjave Götthejeve in mnogih drugih; zadostuje poznati, na kak način so umrli slavni možje, ki so širili ideje, o kateri tu razpravljamo, in v svojo žalost se vsakdo prepriča, da niso bili tako srečni, kakor Béranger, Littré, Zaharia, Werner, Friderik, Schlegel in toliko drugih, ki so se vrnili k Bogu in so potem živeli in umrli srečno in zadovoljno.

Ali če taki nauki niso bili sposobni zagotoviti sreče posameznikom in učenjakom, niso tudi sposobni zagotoviti trdnosti in npravstveno odgoja učeči se mladini, in to toliko manj, ker jim manjka, kakor smo dokazali, znaka enote in vesoljnosti. To jasno dokazujejo poskusi s podukom svetne morale, ki so se delali na Francoskem.

Kdor bi hotel primerjati različne navode, ki so se izdali gledé na poduk svetne morale na Francoskem po ljudeh, ki so bili v stvari vseščaki, najde neštevilno nasprotij med njimi, tako da je nemogoče se

\* Na str. 345. v 16. vrsti mora stati namesto „tajiti“ pravilno „gojiti“.

v njih znajti. Leta 1889. je bilo v rabi nič manj kakor 119 ročnih knjig o svetni morali v javnih šolah na Francoskem. Navedem naj vsebino najbolj razširjene knjige Laloi-tove, ki ima napis: „La première année d'instruction morale et civique“. Knjiga ima 180 strani, katerih samo osem govori o morali v ožjem pomenu, to je o dolžnosti ljudij proti samim sebi in proti bližnjemu. Ostali del knjige govori na široko o družini, o šoli, o človeški družbi, o poklicu, o hranilnicah, o zavarovalnicah, o rokodelstvih, o poljedelstvu, o trgovini, o delu, o službah, o državnih napravah, o dolžnostih in pravicah državljanov. Poglavlja, ki govoré o dolžnosti do samega sebe, povdarjajo posebno zapovedi o zdravstvu, to je čistobo, prezračevanje sob in sploh prostorov; varovati se prepiha, telovadbo, skrb za razvitek inteligentnosti in boj proti strastim. Kot zadnja sankcija so priložena posameznim poglavjem dotična besedila kazenskega zakonika.

Tedaj se ni čuditi, da je nek učitelj vskliknil, ko so se razvile ideje o morali na tak način: „morala je samo predsodek“ uvaževaje velike razločke med posameznimi teksti naukov o morali, ki so se učili po šolah, in z ozirom na to, da je morala vsled tega jako trpela, je bil prisiljen minister za javni uk, Bourgeois, priznati v nekem govoru, ki ga je imel 4. vel. srpana 1890 v Sorboni, potrebo jedinstvene morale. Ali šolski upravi se nikdar ne posreči jo določiti in bilo bi naravnost izzivanje zdrave pameti, ako bi posveten papež določeval zapovedi morale in ob enem tudi pregrehe proti liberalnim načelom. Bila bi v največji zadregi, ako bi dobil nalogo sestaviti tako ročno knjigo, ker bi ne vedel, kake ideje naj stavi za podlago svojemu delu, ker eni se hočejo popolnoma naslanjati na pojem domovine in človekoljubja, tretjim pa ne zadostujete ti temeljni ideji.

Kake nasledke prinaša tak poduk morale, kaže jasno vedno množeče se število hudodelstev, statistika kaznjencev, grozna spridenost mladine. In to je pač naravno, kajti brez Boga je nemogoča vzgoja, pokorščina in celo medsebojno spoštovanje: *Initium sapientiae timor domini*.

Kdor ne veruje temu napredovanju, naj bere sodbo Durny-jevo o npravstvu francoske mladine, ki hodi v javne šole. A najhujše pri tem je, da ljudstvo, ki bo slišalo, da morala, ako jo spremlja resnica, priganja človeka k čednosti, je začetek omike, zatiranje človeške dostojnosti, voditeljica v izvrševanju poklica, da ta morala se določuje po vesti posameznika, bode se čutilo popolnem prosto, da uganja karkoli mu ljubo.

Najgrenkejši sad poduka brez verske morale bo tedaj socijalni prevrat. Ako se namreč enkrat prizna načelo, da človek more določiti moralo, v kateri se ima vzgajati mladina, brez ozira na vero, odpade morali podlaga, vrednost in sankcija. Ako je človek vir, vodilo in

smoter moralnosti; ako ne obsega krščanstvo večne resnice morale, v kterej je zapopadena društvena morala, tedaj manjka višji princip, ki bi bil sposoben brzdati zmote posameznikov. Potem takem bi bil popolnoma opravičen revolucionarni socijalizem, ki hoče uničiti sedanji socijalni red. Potem ne bode mogoče krotiti množice drugače, kakor s surovo silo. Ali mi vprašamo, kdo bode brzdal one, ki imajo ali predstavljajo silo, ako se spomnijo, da morala ni nič drugega nego pred-sodek, kakor se je izrazil oni francoski učitelj? Odgovor na to daje zgodovina poznejšega rimskega cesarstva, zgodovina francoske revolucije minolega stoletja. Ideja občega blagostanja in zaporednega razvitka človekoljubnosti, kteremu je treba podvreči zasebne koristi, zasebno prepričanje, ne zadostuje pač, da ukroti strast. Ako nočeš poznati Boga kot gospoda nebes in zemlje, prideš dosledno do tega, da ne priznavaš nobene oblasti, nobenega gospodarja: Morala brez Boga, morala brez vere pelje neizogibno k anarhiji na polju morale, politike in socijalnega življenja. Strah obide človeka, ko misli na grozne nasledke takih sistemov.

Polen groze pred takimi nauki in iz ljubezni do mladine, ktero bi rad videl rasti v vseh čednostih, mislil sem, da mi je dolžnost, opozoriti vas, častiti odgojitelji, na brezno, h kateremu vodijo ti nauki, in pokazal sem Vam v kratkih besedah njih bistvo, njih vir, razvitek in nasledke. Tu mi pride ravno prav izrek Lambruschinijev, kateri piše: „Podlaga političnemu redu mora biti moralni red, in podlaga moralnemu redu odgoja, ona odgoja, ki odpira in vodi na pravo pot duha; ne ona, ki ga tlači in kvari ali pa unema, ona odgoja, ki združuje spekulativno življenje s praktičnim, mestno življenje z družinskim, življenje na tem revnem svetu z večnim življenjem v nebesih“.

O stvari, katero danes razpravljamo, sodi on tako-le: Je zakon, ki vlada človeškega duha in ga vodi. Ta zakon ga opozarja náse, pa mu vendar daje na prosto, ali se ga hoče držati ali ne. Človek izvé o njem po notranjem glasu svoje vesti, po zunanjem glasu narave in po živej besedi božji. Poznavati in izvrševati ves zakon morale edino le po vodilih pameti in vesti, bilo je nemogoče tudi nedolžnemu človeku; radi tega bilo je treba božjega razodenja, ktero pojasnjuje in popolnjuje ostali dve manifestaciji moralnega zakona in daje temu znak verskega zakona in zunanjega pozitivnega zakona, in ker se razodeva kot božja volja, ustanavlja dolžnost. Razven tega je človek po svojej naravi nagnjen k družbi in tedaj je treba, da notranji zakon njegovega duha je temu primeren, in da se javi na zunanje in veljavno. Od tod prihaja opravičenost društvene avtoritete, verske avtoritete, družinske avtoritete; vse tri so potrebne za razvitek odgoje človeškega bitja. Oni zakon tedaj, ki vlada človeški duh, ga ne postavlja za svojega neomejenega gospoda, takó da sam zadostuje svo-

jemu smotru brez tuje pomoči. Zakon posvečuje in varuje nravsko prostost dečka, ali ob enem ga stavi, in to je neizogiben pogoj lastne odgoje, pod avtoriteto Boga, družine, človeške družbe, cerkve.

Naj tu še opomnim izrek nekega francoskega akademika: „Verski poduk v ljudske šoli ni samo najvažnejša stran poduka, ampak verski duh ga mora skoz in skoz napajati in biti podlaga morali“.

In Saint-Marc-Girardin trdi: „Edino le vera je trdna podlaga odgoji. Brez verskega poduka ni mogoč dober sistem odgoje“.

Meni se je tem bolj zdela dolžnost, opozoriti Vas na te stvari, vredni sodelovalci moji, da boste vedeli, da besni boj med krščanstvom in ateizmom, in ker skušajo tudi pri nas omajati naravno središče pedagogike, ki je krščanski spiritualizem, ter rabijo filozofijo kot sredstvo, da bi ga preložili v humanizem. In potem je bila moja želja, raztolmačiti Vam, kar je rečenega v poglavju, ki sklepa pojasnila prirejana našim učnim načrtom.

Ker je prebivalstvo te dežele po vsem vdano krščanskim idejam in se nikakor ne misli od njih ločiti, rastel bode Vaš ugled v onem razmerji, kakor se bode svetila čast Vašega stanu, in da govorim z Lambruschini-jem, v onem razmerji, kakor bode rastla pri Vas samih pametna in znana ljubezen do otrok, katera izvira iz vere, v onem razmerji, kakor boste znali ne samo z besedami, ampak tudi z zgledom, z neomadeževanim življenjem buditi v svojih gojencih zavest odgovornosti za vsa njihova dejanja, notranja in zunanja, bodisi v domačem, kakor tudi v javnem življenji. Ta stran delovanja učiteljev, ki se nikdar dovolj ne uvaža, imela bode mnogo uspeha, ako se združi z naporu učiteljev verstva, da se pride do tega, da ponesejo gojenci, kakor je rečeno v omenjenih navodih, iz šole v praktično življenje razven delavnosti in odločnega nagnjenja izobraziti se v vseh strokah vede, tudi trdno vero v svoj večni poklic.

Postavil sem, seveda, v vrsto odgojiteljev učitelje verstva; govoril sem o njih kot o pravih sodelovalcih v šoli. Gorje šoli, v kateri se duhovnik ne zanaša na učitelje, in kjer se učitelj vede kot tekmeč duhovnikov, in se ne smatra kot njega zvesti sodelovalec.

Ako bi jaz, kot oseba svetnege stanu, hotel priporočati duhovščini, da naj se žrtvuje z vso gorečnostjo pri podučevanju vere in morale v šolah, ako bi jo hotel priganjati, da naj se pripravljajo z vso marljivostjo za uk, lahko bi se mi očitala v tem smelost. Zato pa tudi ne govorim o svetem in vzvišenem njih poklicu, in sklenem svoj govor z besedami našega Gospoda, ki se berò pri sv. Matevžu: „Qui fecerit et docuerit, magnus vocabitur in regno coelorum“.

Konečno izjavljam, da se čutim srečnega, da živimo v državi, kjer še velewa zakon podučevati verstvo, kjer smo pod pokroviteljstvom tako pobožnega vladarja, kakor je naš premilostljivi cesar

Franc Jožef I., kteremu želim za svojo osebo, in — mislim, da sem v to pooblaščen — tudi v Vašem imenu, iz vsega srca, da ga ohrani Bog še mnogo let v blagor narodom, ktere on tako modro vlada in vodi v prid vesoljnemu miru, od katerega ima tudi šola toliko koristi, in imajo narodi toliko neprecenljivih dobrot.

„S.“

(Konec prih.)

## Čitanke na jednorazrednicah.

V „Učit. Tov.“ l. 1894. str. 257 govori gospod „Zc.“ o čitankah na jednorazrednicah. Prav je, da bi se izboljšale sedanje pomankljive čitanke. Gospod „Zc.“ pa zahteva jednorazrednicam nekaj posebnega, namreč „Jednorazrednicam jedno čitanko“. To je precej lepo rečeno, a ne storjeno in izpeljivo. V onem članku je zelo malo povedanega o jednorazredničnih čitankah, ker se spodobi takej stvari nekoliko več besedi. No, hočem tudi jaz nekaj vrstic porabiti za svoje mišljenje, ker bi morebiti kdo njega poslušal in pričel „graditi“ jedno samo knjigo.

G. „Zc.“ odločno trdi, da sedanja množica čitank (Začetnica, Prvo, Drugo, in Tretje Berilo) ni koristna, ter pravi, da se večina berilnih spisov niti temeljito niti površno ne more poučiti. Kako je mogoče to trditi? Povedanih ni nobenih obširnih dokazov o koristi čitank, in ni navedenih nobenih berilnih vaj, ki se ne dajo „niti površno proučiti“. Jaz pa mislim, da so v gotovi meri koristne sedanje čitanke, dokaz, da so slovenski učitelji v dobi, ki se rabijo te čitanke, izobrazili tisoče otrok in jim podali marsikaj koristnih nauk. Temeljito in površno se je proučilo mnogo iz njih, le onih sestavkov ne, katerih knjige nimajo. In g. „Zc.“ pravi to vsem sedanjim čitankam, tedaj tudi Žumer-Razingerjevemu Abecedniku in Prvem Berilu. Tukaj jaz tudi pravim, da sta sestavljeni posebno omenjeni knjigi zelo spretno in dovršeno, slabo in pomanjkljivo pa le Drugo in Tretje Berilo. O pravi koristi jedne same čitanke govorim spodaj, sedaj opomnim gospodu „Zc.“ le še lahkomišljeno zapisani stavek „Le tako (ako bo jedna čitanka za vso jednorazrednico) bodo dobri (kaj pa slabi?) učenci v zadnjem šolskem letu poznali svojo čitanko tako temeljito, kakor pozna gospodar svoje domovanje“. Povem Vam, da poznajo „temeljito“ dobri učenci tudi sedanje čitanke, ne vedo navadno ničesar, da so slabe. Bog ne daj, da bi otroci poznali vso slabost čitank. Kako malo bi se naučilo v šoli, malokdo bi kupil z veseljem čitanko višjega razreda, in ako pozna gospodar slabo domovanje, ga lahko popravi, učenec si ne more svoje čitanke.